

ІСОМ КОДЕКС ЕТИКИ ДЛЯ ПРИРОДНИЧИХ МУЗЕЇВ

ІСОМ Кодекс професійної етики був прийнятий одногосно 15-ою Генеральною Асамблеєю ІСОМ в Буенос-Айресі (Аргентина) 4 листопада 1986 р. 20-ю Генеральною Асамблеєю в Барселоні (Іспанія) 6 липня 2001 р. були внесені правки і перейменовано на Кодекс музейної етики ІСОМ, а 21-ю Генеральною Асамблеєю в Сеулі (Республіка Корея) 8 жовтня 2004 р. ще раз переглянутий.

Проект теперішнього Кодексу етики для природничих музеїв був розроблений в часі між груднем 2006 р. та жовтнем 2011 р. для доповнення Кодексу музейної етики ІСОМ. В ньому, зокрема, детальніше розглядаються питання, пов'язані з природничими науками, ніж це можливо було б зробити в загальному Кодексі ІСОМ, що передбачає основні стандарти для різних типів музеїв та спеціалізованих колекцій. У зв'язку з цим Кодекс музейної етики ІСОМ може розглядатися як вихідний документ для Кодексу етики для природничих музеїв і у випадку будь-яких суперечливих питань слід звертатися до цього вихідного документу.

Крім того, припускається, що деякі інституції вже можуть мати кодекс, якого вони дотримуються, при цьому стандарт не є універсальним. Таким чином, метою цього документу є започаткувати мінімальні стандарти практики, на які можуть опиратися окремі інституції.

Основні положення

Багатогранна місія природничих музеїв полягає у:

- створенні та збереженні природничих колекцій;
- проведенні досліджень та інтерпретації результатів;
- підтримці наукового процесу і біологічного збереження;
- підвищенні розуміння та цінування світу природи суспільством;
- спільній роботі з громадськістю при формуванні власного осмислення значення природничої спадщини представленої у вигляді рухомих і нерухомих об'єктів природи.

Беручи до уваги культурні відмінності та поважаючи особисту думку, будь-яке поширення інформації, чи то через експонування, публікацію чи інші засоби, повинні бути обґрунтованими, точними і відповідними до академічних дисциплін.

Розділ 1. Людські останки

Хоча Кодекс музейної етики ІСОМ охоплює збереження та експонування людських останків (ІСОМ Кодекс 2.5; 3.7; 4.3), природничі інституції, які часто мають справу з людськими останками та чутливим етнографічним матеріалом, можуть стикнутися з низкою викликів. Таким чином, існує можливість вивчення етичних питань більшою мірою, ніж це дозволяє Кодекс музейної етики ІСОМ. Інституції, що експонують чи зберігають людські останки повинні дотримуватися таких стандартів:

А. Будь-якого законодавства, як регіонального, так і міжнародного, що регулюють використання та експонування людських останків.

Б. Походження матеріалу та побажання будь-яких нащадків або інших зацікавлених груп повинні враховуватися за будь-яких обставин.

В. Людські останки повинні зберігатися з пошаною та у відповідних умовах.

Г. Людські останки повинні експонуватися або використовуватися з урахуванням наукового обґрунтування із застосуванням найвищих професійних стандартів. Там, де є представники культурних груп, що збереглися, будь-яке експонування, презентація, дослідження та/або вилучення повинно проводитися на основі всебічних консультацій із залученими групами.

Д. Артефакти, виготовлені з людських останків або які включають їх повинні бути представлені так само шанобливо, як і самі людські останки. З культур, де артефакти виготовлені вручну мають таке ж саме культурне і духовне значення як людські останки, такий матеріал повинен мати відповідне ставлення на основі усесторонніх консультацій.

Е. Людські останки та їх частини, на які можна натрапити в археологічних та етнографічних /антропологічних колекціях, повинні розглядатися членами ICOM NATHIST з урахуванням обмежень та стандартів, які застосовуються в цих дисциплінах.

Є. Репатріація доречна у випадках, коли об'єктам й досі надається духовне і/або культурне значення або коли вони незаперечно позиціонуються як викрадені. Всі матеріали, які підлягають репатріації, навіть невідомого походження, повинні бути оформлені відповідно до процесу репатріації. Будь-яка репатріація повинна проводитися з урахуванням всіх відомостей та за згодою всіх зацікавлених сторін, а також з дотриманням законодавчих та інституційних вимог всіх залучених сторін.

Розділ 2. Екземпляри інших сучасних та рецентних організмів, включаючи безхребетні та рослини

Інституції, які здійснюють збір, експонування або зберігання залишків будь-яких організмів повинні докладати зусилля зберігати та експонувати цей матеріал з дотриманням найвищих стандартів, щоб забезпечити його збереження та допоміжних даних. Слід відзначити, що додаткові дані, наприклад, деталі місця та дати збору, надають ще більшої ваги будь-якому матеріалу.

Для досягнення цих стандартів, необхідно дотримуватися таких критеріїв:

А. Інституції повинні гарантувати, що всі ці матеріали отримані на законних підставах. Матеріал не може бути куплений, імпортований, зібраний чи переміщений з порушенням національного чи місцевого законодавства чи конвенції щодо цього матеріалу. Слід відзначити, що у деяких випадках важко підтвердити легальність отримання. Якщо матеріал отриманий і згодом виявлено, що він отриманий нелегально, необхідно поінформувати відповідні органи і зробити подальші кроки відповідно до вимог країни або залучених країн. Якщо залучена більше ніж одна інституція, відповідно до п. 6.2. Кодексу ICOM, який говорить про те, що якщо це можливо, то надається перевага встановленню діалогу між музеями, ніж із залученням уряду чи політичних дій.

Б. Природничий матеріал, що зберігається у фондосховищах, повинен бути у вільному доступі, в тому числі з цілями консервації/збереження цих матеріалів, для проведення законного дослідження без будь-якої комерційної оплати за це, крім компенсації витрат за здійснення послуги. Інформація, що стосується матеріалу також повинна бути доступною, з урахуванням конфіденційності

домовленостей, і може бути включена в поточні дослідницькі проекти та для вирішення природоохоронних завдань. Пов'язані з цим витрати можуть бути стягнуті відповідно до законодавства інституцією, що зберігає або володіє матеріалом проте доступ до колекції не може бути використаний в комерційних цілях.

1. Для рослин необхідно дотримуватися такої рекомендації з Міжнародного кодексу ботанічної номенклатури 2006 (Рекомендація 7A): Наполегливо рекомендується, щоб матеріал на якому ґрунтується назва таксона, особливо голотип, знаходився в публічному гербарії або іншій публічній колекції з урахуванням політики доступу відповідальних дослідників до збереженого матеріалу, а також ретельно зберігався.

2. Для тварин необхідно дотримуватися рекомендації з Міжнародного кодексу зоологічної номенклатури 1999 (Рекомендації 72F): Інституційна відповідальність. Кожна установа, в якій зберігаються номенклатурні типи, повинна:

- 72F.1 забезпечити їхнє чітке позначення для безпомилкового визначення номенклатурних типів;
- 72F.2 вжити всі необхідні заходи для їхнього безпечного зберігання;
- 72F.3 зробити їх доступними для дослідження;
- 72F.4 публікувати списки номенклатурних типів, що знаходяться у власності чи розпорядженні;
- 72F.5 наскільки можливо, передавати інформацію про номенклатурні типи при запитах.

В. Обмеження у фотографуванні, як правило, застосовуються, якщо конкретний матеріал є новим, неопублікованим або поточні дослідження можуть бути поставлені під загрозу, або якщо матеріал є політично чутливим або оберігається правом на інтелектуальну власність. Проте музеї зберігають за собою право встановлювати ринкові ціни для комерційних організацій, що мають намір використовувати зображення в комерційних цілях.

Г. Залишки тварин повинні експонуватися з повагою та гідністю, незалежно від виду або походження. Зрозуміло, що «повага» може бути витлумачена по-різному, залежно як від країни, інституції, так і від місцевості, культур або народів, від яких отримано матеріал тварин. Інституції повинні розробити рекомендації відповідні до їхніх культур та аудиторій та послідовно їх впроваджувати.

Д. Незважаючи на існуючі відмінності між природничими музеями та зоопарками, визнається, що деякі музеї експонують тварин, утримуючи їх тривалий час у стані неволі. Інституції, що колекціонують, досліджують або експонують живі організми, можуть це робити лише за умов, якщо вони здатні забезпечити мінімальні прийнятні стандарти, необхідні для підтримки здоров'я та добробуту відповідного організму незалежно від власно для себе визначеного статусу цього виду/організму. При цьому повинні бути дотримані умови ¹:

1. Експонування живих тварин в музеї повинно повністю відповідати всім законодавчим вимогам до експонування живих тварин.

2. Музеї, що тримають живих хребетних повинні мати комітет з етики, створений для затвердження проекту, а також вести моніторинг умов життя тварин з відповідними записами по догляду.

¹ В редакції від Експонування та Використання живих тварин в публічних програмах музею Австралії. 2004

3. Всі співробітники, що відповідають за догляд та утримання експонованих тварин, повинні бути належним чином навчені процедурам по догляду та поведженню з ними.

4. Підрядники, що проводять програми чи інші активітети в музеї із залучення живих тварин повинні мати відповідні дозволи згідно місцевого законодавства.

5. Живі тварини використовуються тільки тоді, коли їм може бути забезпечений відповідний догляд і коли вони можуть формувати частину позитивного меседжу про природу у відвідувачів.

6. Вплив на тварин контролюється і якщо виявлені будь-які негативні впливи, музей повинен невідкладно переглянути експонування та визначити чи експонування/активітет може бути продовжене.

7. Живі колекції з тривалим терміном експонування повинні дотримуватися Кодексу етики, сформульованого Всесвітньою асоціацією зоопарків (WAZA) 2003, незалежно від того чи є вони членами WAZA.

Е. Комерційний продаж тваринних решток або продуктів тваринного походження повинен проводитися лише за наявності відновлювальних джерел, що не завдасть шкоди видам та навколишньому середовищу. Всі продажі повинні відповідати Конвенції про міжнародну торгівлю зникаючими видами дикої фауни і флори (CITES) ², і будь-якому чинному місцевому чи регіональному законодавству.

Є. Предмети музейного значення не слід відбирати, якщо це ставить під загрозу стійкість виду. Представники рідкісних порід свійських та сільськогосподарських тварин і птахів або об'єкти селекційних програм рідкісних і зникаючих видів тварин і птахів можуть бути придбані для експонування, якщо будуть визнані на законних підставах як слабкі здоров'ям або травмовані.

Ж. При вилученні матеріалу з природи необхідно відбирати мінімальну кількість зразків з щонайменшим порушенням місць проживання, наскільки це можливо. Жодна тварина, вбита під егідою музею, не повинна відчувати болі чи страждати. Кожен окремий музей повинен періодично переглядати інструкції по прийнятих методах, за якими кожна група тварин з його колекцій буде гуманно умертвлена.

З. Екологічну стійкість та благополуччя тварин слід враховувати при визначенні розміру вибірки колекції. При прийнятті рішення, чи буде тварина умертвлена, повинні виконуватися такі вимоги: ³

1. Формування колекції має відбуватися тільки після рішення про доцільність цього, зваживши передбачену наукову чи освітню цінність на протипагу потенційному впливу на благополуччя виду.

2. Заміна: методи, які повністю або частково замінюють умертвіння тварин для колекції необхідно шукати і використовувати скрізь, де це можливо.

3. Мінімізація: кожен проект повинен використовувати не більше, ніж мінімальну кількість тварин для забезпечення наукової і статистичної достовірності.

² Всі держави закликаються ратифікувати Конвенцію CITES (1975), якщо вони цього ще не зробили. Проте як добрий приклад, інституції в країнах, які не підписали його, повинні дотримуватися умов договору

³ В редакції від Експонування та Використання живих тварин в публічних програмах музею Австралії. 2004

4. Рафінування: тварини мають бути придатні для наукових цілей з урахуванням їхніх біологічних характеристик, включаючи філогенетику та поширення.

Розділ 3. Гірські породи, мінерали і скам'янілості

Ми розглядаємо викопний матеріал як сліди або залишки рослин, тварин чи інших організмів, збережених в геологічних масштабах часу завдяки їх умов відкладання. Також вони повинні бути об'єктом чинного законодавства та стандартів колекціонування.

Інституції, що колекціонують, експонують чи зберігають гірські породи, мінерали чи скам'янілості, повинні завжди прагнути зберігати та експонувати цей матеріал відповідно до прийнятих стандартів, які забезпечують їх збереження.

А. Інституції, які збирають чи купують мінерали, гірські породи чи скам'янілості для експонування чи в дослідницьких цілях, повинні гарантувати, що матеріали відбираються з відкладів з мінімальною шкодою для них. Якщо такі придбання є результатом великомасштабної комерційної діяльності, всі зусилля повинні бути спрямовані на те, щоб ця діяльність не зруйнувала відслонень або покладів.

Б. Геологічні матеріали, що продаються громадськості під егідою музеїв, повинні бути придбані від перевірених джерел або постачальників, які можуть гарантувати, що добування проводилося обмежено і контролювано відповідно до визнаних принципів збереження навколишнього середовища. Інформація про збереження геологічно важливих локацій має бути доступною для громадськості в момент продажу і, де це можливо, проведена сертифікація зразків, що узаконює колекції.

В. Не рекомендується продаж або торгівля для колекціонерів та широкої громадськості з районів з високою науковою цінністю (наприклад, місцевостей, де викопна фауна не повністю досліджена чи задокументована). Комерційні продажі матеріалів з відомих місць повинні підлягати моніторингу та мати гарантію того, що ці невідновлювальні джерела не експлуатуються в чисто комерційних цілях на шкоду науці загалом.

Г. Інституції, які збирають або купують мінерали, гірські породи чи скам'янілості для експонування чи в дослідницьких цілях повинні гарантувати, що це проводиться відповідно до законодавства країни, з якої вони походять, та їх власної. Якщо немає такого законодавства, то варто дотримуватися керівництва, наведеного в розділі 2 ICOM Кодексу етики для природничих музеїв.

Розділ 4. Збір та реституція музеалій

Низка окремих країн і громад мають обмеження на колекціонування для дослідження. Обмеження необхідні для захисту вразливих видів, відкладів, місць проживання та угруповань і, як правило, базуються на надійних наукових даних. Однак у деяких випадках законодавство може накладати обмеження на наукові запити заради охорони середовища навіть до призупинення поточних наукових досліджень. Проте, чи це буде науково обґрунтовано, чи ні, найкраще, щоб прикладні дослідження завжди проводилися в рамках існуючого законодавства.

А. Якщо для збору та вивезення матеріалу встановлені певні правила, а також потрібні дозволи, то їх потрібно отримати до початку експедиції.

Колектори повинні дотримуватися політики та законодавства як на території, де проводиться збір, так і там, де розташовується музей, наприклад, якщо етичні вимоги щодо тварин є суворішими в місці розташування музею, ніж у місці збору колекції, то необхідно дотримуватися свого законодавства.

Б. Інституції чи незалежні особи повинні гарантувати, що наскільки це можливо, інформація, зібрана в експедиції буде доступна за першої ж можливості відповідним органам чи інституціям країни, де був зібраний матеріал.

В. Умови зберігання всіх зібраних матеріалів повинні бути визначені до початку польових робіт. Це важливо, якщо одна або кілька сторін будуть «збільшувати вартість» зразків (наприклад, приведення зібраних скам'янілостей до палеонтологічних стандартів). Якщо потрібно, всі зібрані матеріали повинні бути поділені місцевою інституцією країни, в якій матеріал збирається, та особами чи дослідницьким інститутом, який ініціював і проводить роботи.

Г. Якщо матеріал вже був вивезений за межі країни, з якої він походить, після чого додають «вартість» (див. вище Розділ 4В), то, за винятком рідкісних випадків, він вважається власністю холдингової інституції. Виняток становлять випадки, коли матеріал був зібраний без дозволу, який вимагався від країни походження, або в яких матеріал має вагомий зв'язок з корінними народами. Наукова чи грошова вартість, взята окремо, не є достатньою для проведення реституції.

Д. Всі матеріали природної спадщини, що зберігаються в наших інституціях і пов'язана з нею інформація, повинні відпадати під глобальну опіку, а не розглядатися виключно як власність інституції, в якій цей матеріал зберігається.⁴

Е. Недбалість до частини чи всієї колекції ніколи не прийнятна. У випадках, коли догляд або належне зберігання колекційних матеріалів стає обмеженим, всі зусилля повинні бути докладені для консервації та збереження. Вилучення матеріалу, навіть з метою передачі іншій інституції, має розглядатися лише як крайня міра.

Є. ICOM NATHIST активно заохочує вільний доступ до наукових даних і мінімум обмежень у цьому при збереженні зразків природних популяцій, представлених в колекціях музеїв чи подібних установ. Комерційні інтереси не повинні перешкоджати доступу до наукової інформації або проведенню дослідження видів чи групи видів, збереження яких знаходиться під загрозою.

Розділ 5. Обов'язки по дотриманню техніки безпеки для людей та експонатів

ICOM NATHIST закликає інституції, незалежно від їхнього розміру та місця розташування, розробляти та дотримуватися політики з охорони здоров'я та безпеки персоналу, а також міжнародно визнаних базових стандартів догляду за експонатами.

А. Інституції зобов'язані гарантувати, що їхня діяльність не принесе шкоди здоров'ю та безпеці персоналу, відвідувачів тощо. Це включає використання та утилізацію небезпечних хімічних речовин та зберігання і поводження з експонатами.

⁴ Глобальна опіка припускає, що вилучення матеріалу з будь-якої причини слід проводити під керівництвом визнаної експертної групи

Б. Обмін чи продаж або біологічних, або геологічних зразків, які були пожертвовані музею для громадського блага, агенціям поза-музейного сектору наполегливо не рекомендується і не може проводитися, якщо матеріал має важливість для корінних народів і/або інших культурних груп. Загалом, продаж колекційних зразків має проводитися між конкретними інституціями, а не через вільний продаж.

В. Експонати повинні зберігатися і доглядатися відповідно до найкращих практичних вказівок. Перераховані нижче публікації встановлюють мінімальні стандарти для зберігання колекцій у Великій Британії. ICOM NATHIST рекомендує дотримуватися цих рекомендацій як мінімальних стандартів для методів зберігання на міжнародному рівні.

1. Стандарти 1 в музейному зберіганні археологічних колекцій 1992. Комісія музеїв і галерей, УК

2. Стандарти 2 в музейному зберіганні біологічних колекцій 1992. Комісія музеїв і галерей, УК

3. Стандарти 3 в музейному зберіганні геологічних колекцій 1993. Комісія музеїв і галерей, УК

Г. Експонування природничих об'єктів повинно здійснюватися із врахуванням стандартів збереження. Об'єкт повинен експонуватися у відповідних умовах навколишнього середовища, далеко від шкідливих хімічних речовин або інших чинників, які можуть їм з часом завдати шкоди. При експонуванні об'єкти мають бути належним чином захищені від впливу людей, наприклад, небажаних доторків чи крадіжки.

Д. Куратори мають бути в курсі можливих негативних впливів на конкретний матеріал при їхньому догляді і за потреби шукати поради у фахівців.

Розділ 6. Публікація матеріалів ⁵

А. Часто буває так, що зібрані матеріали ніколи не потрапляють до наукової літератури. Дослідникам наполегливо рекомендується публікуватися,

⁵ ICOM NATHIST дотримується стандартів, викладених в таких публікаціях:

- CODE OF ETHICS - ICOM Code of Ethics for Museums, 2006.

- Horie, C.V., 1989, Conservation of Natural History Specimens - Spirit Collections. BCG Publication.

- Hower, R.O., 1979, Freeze-Drying Biological Specimens: A Laboratory Manual Smithsonian Institution Press, Washington.

- Nudds, J.R., & Pettitt, C.W., 1997, The Value and Valuation of Natural Science Collections. Geological Society, London.

- Roberts, D.A., 1985, Planning the documentation of museum collections. The Museum Documentation Association.

- Roberts, D.A. ed., 1987, Collections Management for Museums. The Museum Documentation Association.

- Rose, C.L., Hawks, C.A., & Genoways, H.H., 1995, Storage of Natural History Collections: A Preventive Conservation Approach Vol. 1 SPNHAC.

- Rose, C.L., & Torres, A.R.de., Ed., 1995, Storage of Natural History Collections: Ideas and Practical Solutions Vol. II, SPNHAC.

або, як альтернатива, оприлюднити свої матеріали в інших джерелах, щоб інші працівники могли користуватися їхніми результатами.

Б. Публікація даних має бути в рецензованих журналах, що легко доступні для наукової спільноти.

Додаток до ICOM Кодексу етики для природничих музеїв

МИСТЕЦТВО ТАКСИДЕРМІЇ І ЙОГО ВАЖЛИВІСТЬ ДЛЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

КОДЕКС НАЙКРАЩОЇ ПРАКТИКИ ДОГЛЯДУ ЗА ТАКСИДЕРМІЧНИМИ ЕКСПОНАТАМИ

1. Уникайте вилучення зразків з їхніх оригінальних каркасів для експозиції чи налаштувань. При вилученні гарантувати відсутність механічних чи інших фізичних пошкоджень, що можуть завдатися при вилученні з місць зберігання.
2. Зробіть доступною всю супровідну інформацію, включно з іменем таксидерміста та датою виготовлення, якщо це відомо.
3. Робіть і зберігайте звіти про умови та регулярні огляди (принаймні раз на рік), щоб виключити пошкодження або зараження.
4. При проведенні будь-якої реставрації необхідно дотримуватися початкового задуму та технік таксидерміста.
5. Зберігайте повні записи з фотографічними доказами будь-якої реставраційної роботи, включно з вилученням з оригінальних каркасів чи експозиції.
6. Зберігайте весь цінний з наукової точки зору матеріал та всі вимерлі чи загрожені види в колекціях інституції, не зважаючи на те, яким би бідними не видавалися ці матеріали.
7. Приймайте і використовуйте офіційну політику по колекціонуванню, коли приймаєте рішення про вилучення певного зразка.
8. Передача матеріалу до альтернативних інституцій. Якщо жодна місцева інституція не бажає чи не в змозі прийняти цей матеріал, шукайте будь-яку іншу альтернативу, перш ніж розглядати його продаж чи знищення. У випадку зарубіжного матеріалу, контакуйте з інституціями країни, з якої походить матеріал, і пропонуйте їм його (Інструкції дозволів CITES). Пам'ятайте, що це може бути важливою частиною їхньої культурної спадщини.
9. Вилучайте матеріал шляхом знищення лише у випадку, коли всі можливі альтернативи були вичерпані.
10. Зберігайте повний фотографічний звіт зберігання, переміщення або вилучення всіх матеріалів, а також копії будь-якої документації з первісної інституції.

Прийнятий одногосно на 23-й Генеральній Асамблеї ICOM в Ріо-де-Жанейро (Бразилія)

16 серпня 2013 року.

Переклад: Дяків Х.І., Климишин О.С.